

мають відповідати звіти органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; б) оприлюднення таких звітів та можливості отримання населенням відповідної територіальної громади інформації, що стосується підготовки таких звітів, ознайомлення з проміжними результатами тощо.

Наявність таких невирішених питань часто призводить до того, що звіти про роботу виконавчих органів або міських/сільських голів подекуди носять формальний характер або ж такі звіти взагалі відсутні, хоча мають бути звичайною частиною реалізації місцевого самоврядування [1, с. 342]. Виходом із такої ситуації може бути прийняття підзаконного правового акту або ж відображення цих питань у статуті територіальної громади, або ж прийняття окремого рішенням ради та ін..

Тобто, принцип підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб має бути всебічно реалізованим та має зводитись до обов'язку органів та посадових осіб місцевого самоврядування надавати звітність про свою діяльність; має бути підкріпленою можливістю настання відповідальності у разі невиконання або неналежного виконання своїх повноважень, які покладаються виборцями на міського голову чи депутата місцевої ради.

1. Боняк В.О., Селіхов Д.А. Реалізація принципу підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації: гарантії та проблеми здійснення. *Актуальні питання у сучасній науці.* №8(14).2023.с. 336-347.

2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Про статус депутатів місцевих рад. Закон України від 11.07.2002р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>.

4. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 17.06.2001р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>.

Кучук А.М.

професор кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, доктор юридичних наук, професор

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Приводом підготовки цієї доповіді є публікації вітчизняних науковців, предметом дослідження яких є конституціоналізм Європейського союзу. Відзначу, що кількість таких публікацій перманентно збільшується.

Наголошу, що зазвичай явище конституціоналізму характеризується переважно саме через його внутрішньодержавне значення і відповідно як

таке, що не виходить за межі конкретної держави. Тож цілком логічним є питання про можливість чи неможливість розгляду конституціоналізму через його зовнішній (або транснаціональний) аспект.

Доволі часто конституціоналізм (особливо в умовах превалювання юридичного позитивізму) пов'язується з наявністю цілої низки нормативно-правових актів. Так, зазвичай у навчальній (і не тільки) юридичній літературі при висвітленні питання конституціоналізму наводяться окремі акти законодавства та їх характеристика; при цьому можуть згадуватися історичні пам'ятки, наприклад, Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом... та деякі ін. Однак, не вказується на сутнісний аспект конституціоналізму, «розмивається» зміст цього правового явища. До того ж, на мою думку, таке викладення цієї тематики підсвідомо спрямовує до юридичного позитивізму, оскільки пов'язує конституціоналізм саме із законодавством, з результатом діяльності та волевиявлення органів державної влади. У цьому аспекті згадаю, що вже наголошував на сприйнятті значною частиною населення України законодавства, що проявилось у народних прислів'ях: «Закон як дишло, куди повернеш – туди і вийшло», «Закон, як павутина: джміль проскочить, а муха заплутається», «Закони добрі, та судді лихі», «Хто не знає законів, той тільки не порушує їх», «Не підмажеш – не поїдеш», «Рука руку миє», та ін.» [1, с. 48].

Однак, наголошу, що сутність конституціоналізму полягає, в першу чергу, в обмеженні органів публічної влади. Витоки конституціоналізму закладені у договірній концепції походження держави, у теорії суспільного договору. Остання передбачає свого роду угоду між населенням та публічною владою про засади функціонування суспільства та повноваження самої влади. Відтак, йдеться про те, що через цю угоду реалізується установча влада народу, який і уповноважує публічну владу на забезпечення нормальних умов функціонування суспільства, а тому державна влада є похідною від влади народу і ця угода (конституція) є актом реалізації установчої функції народу. Це не закон у тому сенсі, у якому ми зазвичай розуміємо цей термін. Це не акт органу законодавчої влади. Не державна влада сама себе уповноважує, визначає як їх діяти, це робить народ через визначення меж діяльності публічної влади. Саме тому конституція, як акт реалізації установчої влади народу, встановлює правила і принципи, за якими функціонує держава, а також гарантує людські права та основоположні свободи. Конституція також визначає засади поділу влади між різними органами, систему стримувань і противаг тощо.

Зважаючи на вказане цілком очевидним є те, що конституціоналізм характеризують такі положення:

1. Обмеження державної влади (запобігання свавіллю публічної влади). Як межі діяльності публічної влади зазвичай розглядаються *людські права*, для забезпечення яких і створюється держава, які й визначають

спрямованість функціонування держави. Доречно наголосити, що у цьому ми бачимо природний характер людських прав та їх первинність за відношенням до діяльності держави, до законодавства, до законів. Саме тому не має значення (у контексті виконання обов'язків держави) чи закріплено у законі конкретне людське право, чи ні. Наявність прав не може ставитись у залежність від тексту закону, від волевиявлення державного органу. У цьому контексті викликає певне нерозуміння використання, наприклад, такого терміну як «конституційні права», який, на мою думку, певною мірою спотворює сутність людських прав.

Окрім цього державна влада обмежена самою *конституцією*, яка і визначає засади її функціонування, спрямованість і межі діяльності. Звідси цілком очевидний висновок про те, що закон не може суперечити конституції (як акту реалізації установчої влади народу).

Окремо слід згадати про цінності, які також мають розглядатися (розглядаються) як межі діяльності органів публічної влади. Людські права також є цінністю відповідного суспільства, однак, згадаю також людську гідність та правовладдя.

2. Поділ влади. Конституція передбачає поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову. Такий поділ забезпечує збалансованість і контроль між органами державної влади та запобігає зловживанням владою.

Наведені положення вказують на тісний зв'язок явища конституціоналізму з державою, з публічною владою. А це повертає нас до питання, поставленого на початку дослідження – про транснаціональний характер конституціоналізму.

Аналіз правничої наукової літератури дозволяє виокремити у цілому два основних аспекти можливого розгляду цієї проблематики.

По-перше, йдеться про наднаціональний характер конституціоналізму у контексті аксіологічного сприйняття. Маю на увазі те, що основні положення конституціоналізму знаходять свій прояв у багатьох державах. Так, демократичні держави не можуть не виходити з постулату обмеження та поділу публічної влади, людських прав як природних можливостей, що визначають межі діяльності державної влади та ін.

Так, у цьому контексті згадуються слова відомого політолога, політичного діяча Збігнева Бжезінського про те, що Європа не може стати однонаціональним утворенням через стійкість різноманітних національних традицій, але вона може стати тим об'єднанням, яке через спільні політичні органи виражатиме поділювані ними демократичні цінності [2, с. 72].

Так, дійсно важко виокремити, наприклад, у Конституції України ті положення (у аксіологічному вимірі), які властиві саме устрою Української держави.

По-друге, йдеться про можливість існування конституціоналізму на рівні міждержавних утворень, у першу чергу мається на увазі Європейський союз. У цьому аспекті зазвичай використовується термін «багаторівневий

конституціоналізм» та згадується Інгольф Перніс, який і розробив цю теорію «для кращого розуміння Європейського союзу як нового способу самоорганізації народів у Європі, який дозволяє їм спільно, через наднаціональні інституції, вирішувати проблеми, які окремі держави не можуть ефективно розв'язати самостійно» [3, с. 541].

І саме у цьому аспекті виникає питання про можливість поширення явища конституціоналізму на міжнародні організації, позитивна відповідь на яке спричиняє виникнення низки нових питань. Так, якщо вести мову про конституціоналізм на рівні Європейського союзу, то чи доцільно розглядати конституціоналізм на рівні, наприклад, Організації Об'єднаних Націй, Організації Північноатлантичного договору та ін.

Більш того аналізований аспект розуміння конституціоналізму спричиняє питання і про можливість чи неможливість розгляду конституціоналізму на мікрорівні, маю на увазі юридичну особу приватного права. Або наскільки статут об'єднання (на мікро- чи макрорівні) можна ототожнювати з конституцією.

Вважаю, що саме цей аспект конституціоналізму має стати предметом наукових пошуків, які мають дати відповідь на означені мною запитання.

1. Кучук А. М. Право в умовах постмодерну: правовий дискурс: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 130 с.

2. Бжезінський З. Велика шахівниця / пер. з англ. Олени Фешовець. Львів-Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2000. 237 с.

3. Pernice I. Multilevel Constitutionalism and the Crisis of Democracy in Europe. *European Constitutional Law Review*. 2015. Vol. 11. P. 541-562.

Логвиненко Б.О.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

КОНСТИТУЦІЯ ТРЕТЬОГО ТРАВНЯ (USTAWA RZĄDOWA) ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вивчаючи історію європейської правової думки не можна оминати видатну пам'ятку конституційного права, тісно пов'язану з історією України – першу європейську конституцію – т. зв. Конституцію 3 травня.

Нагадаємо, що Конституцію 3 травня (з польської – Ustawa Rządowa z dnia 3 maja 1791 r.) було прийнято у відповідь на прагнення російської імперії